

Najważniejsze obserwacje awifaunistyczne na Śląsku w roku 2019

The most important avifaunistic observations in Silesia in 2019

Niniejsze opracowanie przedstawia zbiór najistotniejszych, zdaniem Redakcji, obserwacji ptaków dokonanych w 2019 r. w granicach Śląskiego Regionu Ornitologicznego (Wuczyński i Kołodziejczyk 2013). Zestawienie obserwacji zostało przeprowadzone w oparciu o dane zgromadzone w Kartotece Awifauny Śląska (KAŚ 2020), w serwisach internetowych clanga.com oraz ornitho.pl (ornitho 2020), a także w raporcie Komisji Faunistycznej (2020). W dziale „Obserwacje fenologiczne” przedstawiono stwierdzenia ptaków wyróżniające się nietypowym dla danego gatunku terminem obserwacji na Śląsku. Są tu więc wspomniane szczególnie wczesne przyloty, późne odloty czy też nietypowe przypadki zimowania. Dział „Obserwacje dużych stad” stanowi zbiór obserwacji wyjątkowo dużych skupisk ptaków danego gatunku w skali regionu, zwłaszcza stad rekordowo dużych bądź bliskich rekordom uzyskanym w poprzednich latach. W końcu dział „Obserwacje gatunków rzadkich” prezentuje wykaz obserwacji gatunków, które spotykane są w regionie śląskim wyjątkowo. Zestawiono tu gatunki, których liczba stwierdzeń nie przekracza dziesięciu, takie które stwierdzono po dłuższej przerwie oraz takie, których pojawy w roku

sprawozdawczym były szczególnie liczne w porównaniu do poprzednich sezonów. Zwrócono również uwagę na gatunki widywane na Śląsku niemal corocznie, a których wyjątkowo w opisywanym sezonie nie stwierdzono.

W 2019 r. do listy gatunków Śląskiego Regionu Ornitologicznego przybyły dwa nowe gatunki: szlamiec długodzioby *Limnodromus scolopaceus* i kaniuk *Elanus caeruleus*. Inne warte wyróżnienia obserwacje w roku sprawozdawczym to: piąte stwierdzenie czerniczki *Aythya collaris*, siódme współczesne stwierdzenie pasterza *Pastor roseus* oraz dziewiąte świergotka nadmorskiego *Anthus petrosus*. Na uwagę zasługuje też próba lęgu czapli białej *Ardea alba* oraz trzeci przypadek lęgu puszczyka uralskiego *Strix uralensis*. Wyróżnić należy wyjątkowo liczne w 2019 r. obserwacje bernikli rdzawoszywej *Branta ruficollis*, orlicy *Ichthyaetus ichthyaetus* (6), rybitwy popielatej *Sterna paradisea* (5), czapli purpurowej *Ardea purpurea* (7), gadożera *Circaetus gallicus* (2), pliszki cytrynowej *Motacilla citreola* (12) i „pliszki tundrowej” *Motacilla flava thunbergi* (17).

Do końca 2019 r. lista awifauny Śląskiego Regionu Ornitologicznego liczyła 387 gatunków.

Obserwacje fenologiczne

Płaskonos *Spatula clypeata* jest drugą najrzadziej zimującą (po cyrance *S. querquedula*) kaczką właściwą na Śląsku. W latach 2010–2016 zimowało na Śląsku 0–11 os. (Grochowski i in. 2016). W styczniu 2019 r. na 11 stanowiskach stwierdzono łącznie co najmniej 26 ptaków (KAŚ 2020, ornitho 2020). Najwięcej płaskonosów – 11 os. stwierdzono 11.01 na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski). Był to więc miesiąc z największą dotąd stwierdzoną liczbą zimujących płaskonosów na Śląsku. Wcześniej najwięcej ptaków odnotowano w 1994 r. – łącznie 14 os. (Grochowski i in. 2016).

Przełot wiosenny **bielaczka *Mergellus albellus*** na Śląsku kończy się zwykle do połowy kwietnia. Obserwacje majowe należą do rzadkości. Najpóźniejszymi dotąd obserwacjami wiosennymi były dwa stwierdzenia z 31.05 – w roku 1994 i 2001 (Obserwacje faunistyczne 2017). W 2019 r. jeden samiec obserwowany był na stawach Wielikąt w dniach 28–30.05 (M. Nagler i in.), a zapewne ten sam osobnik przebywał tam jeszcze 5.06 (S. Beuch). Była to prawdopodobnie pierwsza czerwcową obserwacją bielaczka na Śląsku i najpóźniejsza wiosenna.

W 2019 r. stwierdzono bardzo wczesny przyłot **sieweczki obroźnej *Charadrius hiaticula***. Jednego osobnika widziano 1.03 na stawach w Ochabach Wielkich, pow. pszczyński (J. Gil). Jest to jedna z wcześniejszych obserwacji gatunku na Śląsku. Najwcześniejszego stwierdzenia dokonano 25.02.1990 na stawach Wielikąt, pow. wodzisławski (M. i P. Majewscy; Tomiałojeć i Stawarczyk 2003). Większość sieweczek obroźnych pojawia się na Śląsku

dopiero w drugiej połowie marca (KAŚ 2020, ornitho 2020). W ostatnich latach w rejonie Zatoki Gdańskiej dość regularnie rejestruje się przyłot pierwszych osobników właśnie na przełomie lutego i marca (ornitho 2020).

Stosunkowo ciepła jesień i zima 2019/2020 zaowocowała wieloma rekordowo późnymi obserwacjami kilku gatunków ptaków siewkowych na Śląsku. W dniach 12.10–20.12 na stawach Skoroszów, pow. trzebnicki obserwowano **siewczkę rzeczną *Charadrius dubius*** (M Sęk, G. Orłowski). Jest to prawdopodobnie najpóźniejsza obserwacja i pierwsza próba zimowania sieweczki rzecznej w Polsce. W styczniu 2020 r. ptaka nie zaobserwowano już na stawach Skoroszów. Do tej pory jako najpóźniejszą obserwację w Polsce podaje się 3.12.1994 na Zb. Jeziorsko (Tomiałojeć i Stawarczyk 2003).

W 2019 r. odnotowano dwie próby zimowania **siewnicy *Pluvialis squatarola*** na Śląsku. Od 28.11.2019 do 27.01.2020 jeden ptak przebywał na stawach Wielikąt, pow. wodzisławski (S. Beuch i in.). Ponadto, w dniach 23–24.12 obserwowano osobnika na stawach Potasznia S (W. Lenkiewicz, B. Podmokły). Zimowanie siewnicy w Polsce zdarza się bardzo rzadko. Przed 2000 r. odnotowano cztery takie przypadki (Tomiałojeć i Stawarczyk 2003), a w XXI w. co najmniej trzy (ornitho 2020). Jedyną jak dotąd zimową obserwacją siewnicy na Śląsku było stwierdzenie ptaka 13.01.1989 na Zb. Turawskim (Tomiałojeć i Stawarczyk 2003).

Przypuszczalnie pierwszą próbę zimowania **łęczaka *Tringa glareola*** w Polsce odnotowano w 2019 r. na stawach Potasznia S w Dolinie Baryczy. W dniu 10.12,

a następnie w okresie 23–26.12 obserwowano tam jednego osobnika (W.Lenkiewicz, G. Orłowski, B. Podmokły). Jest to najprawdopodobniej najpóźniejsza i jedyna grudniowa obserwacja łączaka w Polsce (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, ornitho 2020).

W 2019 r. dokonano również późnego stwierdzenia **rycyka** *Limosa limosa*. Jeden osobnik przebywał na stawach Wielikąt, pow. wodzisławski w dniach 29.10–8.11 (S. Beuch i in.). Jest to zapewne jedna z późniejszych obserwacji na Śląsku i w Polsce, choć nie rekordowa. W dniu 15.11.1975 widziano rycyka na Zb. Nyskim (Tomiałojć i Stawarczyk 2003), a 18.11.1995 w Cieplicach Śląskich, pow. jeleniogórski (K. Zajac; Obserwacje faunistyczne 1998).

Szczyt jesiennego przelotu **szlamnika** *Limosa lapponica* na Śląsku trwa zwykle od początku września do połowy listopada i dotyczy zazwyczaj ptaków młodych (Dyrz i in. 1991, KAŚ 2020). Ptaki dorosłe lecą przez Śląsk stosunkowo rzadko, najwcześniej od końca lipca do końca sierpnia (KAŚ 2020). W 2019 r. dokonano jednej z wcześniejszych letnich obserwacji szlamnika na Śląsku. W dniach 9–15.07 jeden dorosły ptak przebywał na stawach Wielikąt (M. Janosz i in.). Jest to obserwacja wczesna nie tylko w skali regionu, ale i całej Polski. Tomiałojć i Stawarczyk (2003) podawali, że stwierdzenie ptaka 10.07.2000 u ujściu Redy było wówczas najwcześniejszą letnią obserwacją w kraju. W ostatnich kilku latach przybyło jednak więcej obserwacji z przełomu czerwca i lipca, przede wszystkim z wybrzeża Bałtyku (ornitho 2020).

Mewa czarnogłowa *Ichthyaetus melanocephalus* jest gatunkiem, którego

zimowe obserwacje na Śląsku należą do wyjątkowych. W styczniu 2019 r. odnotowano dwie obserwacje drugorocznych osobników: w dniach 13–16.01 jeden ptak przebywał na stawie Zumerek w Bytomiu-Szombierkach (S. Beuch, A. Burecki), a 22.01 widziano jednego ptaka w Opolu-Pasiece (Ł. Berlik). W latach 2010–2016 stwierdzono tylko trzy styczniowe obserwacje mewy czarnogłowej w regionie, wszystkie w 2012 r. (Grochowski i in. 2016).

Większość **rybitw białowąsych** *Chlidonias hybrida* odlatuje ze Śląska do końca września (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, KAŚ 2020). W 2019 r. zaobserwowano jednego młodego osobnika wyjątkowo późno, bo 24.11 na zb. Świerkianiec (P. Skałban, S. Beuch) (fot. 1). Jest to prawdopodobnie najpóźniejsza obserwacja na Śląsku. Późnojesienne obserwacje rybitw białowąsych w Polsce zdarzają się coraz częściej z każdym rokiem. W ostatnich 12 latach dokonano dwóch pierwszych stwierdzeń grudniowych, a nawet jednego styczniowego – w dniach 1–9.01 widziano młodego ptaka na zb. Siemianówka (Tumiel i in. 2020).

Wczesnowiosennej obserwacji samca **kukułki** *Cuculus canorus* dokonano 7.04 w Strąkowie, pow. będziński (R. Gwóźdź). Jest to jedno z wcześniejszych stwierdzeń w regionie. Poza Śląskiem odnotowano kilka wcześniejszych dat, w tym zapewne najwcześniej 28.03.2009 w Grodowicach na Ziemi Świętokrzyskiej (A. Chwierut; ornitho 2020).

Wiosenny przylot **kobczyków** *Falco vespertinus* na Śląsk nastąpił w 2019 r. wcześniej niż zwykle. Dokonano aż pięciu stwierdzeń sprzed 25.04. Pierwszego

Fot. 1. Młoda rybitwa białowąsa *Chlidonias hybridus* obserwowana pod koniec listopada 2019 r. na Zb. Świerklaniec (S. Beuch)

Photo 1. Immature Whiskered Tern, Swierklaniec reservoir, November 2019

ptaka (ad. samiec) zaobserwowano 22.04 w Zofiówce, pow. głogowski (B. Smyk), 23.04 widziano 3 dorosłe samce w Żernicy, pow. gliwicki (K. Wala) i tego samego dnia obserwowano intensywny przelot nad zb. Świerklaniec. Łącznie naliczono tam 10 ptaków migrujących na północ (7 samców i 3 samice) (S. Beuch, R. Gwóźdź, A. Szczepańczyk). Pojedyncze samce obserwowano też 24.04 nad zb. Słupsko i 25.04 w Sarnowie, pow. gliwicki (G. Gaudnik). Zazwyczaj przylot pierwszych kobczyków na Śląsk ma miejsce w pierwszych dniach maja, rzadziej pod koniec kwietnia.

W grudniu 2019 r. stwierdzono pierwszą krajową próbę zimowania **gąsior**ka *Lanius collurio*. Młodego ptaka obserwowano w dniach 16–22.12 koło miejscowości Obora, pow. lubiński (A. Hawrylak

(fot. 2). Ostatnie gąsior

ki obserwowane są w Polsce jeszcze do połowy października. Późniejsze stwierdzenia należą do rzadkości, choć zanotowano kilka stwierdzeń listopadowych (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, ornitho 2020).

Innym dalekodystansowym migran

tem, który podjął w 2019 r. pierwszą próbę zimowania w Polsce była **pliszka cytrynowa** *Motacilla citreola*. Młodego ptaka zaobserwowano 1.12 na stawach Stawno (W. Lenkiewicz). Prawdopodobnie ten sam osobnik był widziany w tym miejscu w dniach 13–20.02.2020 (W. Lenkiewicz, G. Orłowski), co świadczyłoby o tym, że ptak ten przeżył większość okresu zimowego w dolinie Baryczy. Najbliższe zimowiska pliszki cytrynowej znajdują się na Bliskim Wschodzie – na wybrzeżu Morza Kaspijskiego i Zatoki

Fot. 2. Gąsiorek *Lanius collurio* obserwowany w grudniu 2019 r. w Oborze, w okolicach Lubina (fot. A. Hawrylak)

Photo 2. Red-backed Shrike, Obora near Lubin, Lower Silesia, December 2019

Perskiej w Iranie oraz w Izraelu (Shirihai i Svensson 2018).

Siwerniak *Anthus spinoletta* jest gatunkiem górskim, gniazdującym w piętrze alpejskim. Na niżu Śląska jest obserwowany nielicznie w okresie jesienno-zimowym. Wiosną większość ptaków znika z nizin do połowy kwietnia, a obserwacje z końca tego miesiąca zdarzają się rzadko (KAŚ 2020, ornitho 2020). W 2019 r. zaobserwowano dorosłego siwerniaka w szacie godowej dnia 8.05 w Bytomiu-Miechowicach (S. Beuch). W ostatnich kilku latach jest to druga majowa obserwacja siwerniaka na Śląsku poza górami. Dorosłego osobnika widziano również 3.05.2011 w rez. przyrody Łęczzok (Z. Wnuk).

Jesienny przelot **świergotka polnego** *Anthus campestris* trwa zwykle do końca września. Obserwacje październikowe

należą do najpóźniejszych stwierdzeń w kraju (Tomiałojć i Stawarczyk 2003). W dniu 12.10 widziano jednego ptaka w Tłustomostach na Płaskowyżu Głubczyckim (M. Nagler, Z. Wnuk). Jest to prawdopodobnie najpóźniejsza obserwacja na Śląsku i jedna z późniejszych w Polsce w ostatnich latach (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, KAŚ 2020, ornitho 2020). Później obserwowano ten gatunek co najmniej raz – 21.10.1990 w Przemyślu (J. Hordowski; Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

Przylot pierwszych **jarzębatek** *Curruca nisoria* do Polski następuje zwykle dopiero w maju, a w cieplejsze wiosny w ostatnich dniach kwietnia (Tomiałojć i Stawarczyk 2003, ornitho 2020). Przed 2000 r. najwcześniejsza data pojawu pierwszej jarzębatki na Śląsku to 28.04 pod Świdnicą (Tomiałojć i Sta-

warczyk 2003), a w XXI w. odnotowano przyłot już 23.04.2016 na Mazowszu (J. Synowiecki; ornitho 2020). W 2019 r. odnotowano na Śląsku prawdopodobnie najwcześniejszą wiosenną obserwację jarzębatki – 15.04 w Kielczu, pow. nowosolski (S. Rubacha).

Rekordowo późnego stwierdzenia **trzciniaka *Acrocephalus arundinaceus*** dokonano 7.11 nad Zb. Nyskim (G. Hebda, M. Aleksandrowicz). Bardzo możliwe, że jest to najpóźniejsza obserwacja w kraju. Inne listopadowe stwierdzenie pochodzi sprzed ponad 80 lat – 6.11.1936 schwytano trzciniaka nad Jez. Druzno (Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

W 2019 r. dokonano dwóch skrajnych fenologicznie obserwacji **trzcinniczka *Acrocephalus scirpaceus***. W dniach 7–10.04 jeden samiec widziany był na stawach Wielikąt, pow. wodzisławski (M. Pastrykiewicz i in.). Był to prawdopodobnie najwcześniejszy przyłot gatunku na Śląsku i jeden z wcześniejszych w Polsce. Rekordowa jest zapewne obserwacja z 2.04.2017 z Jez. Łoniewskiego w Wielkopolsce (J. Stępniewski; ornitho 2020). Ostatnie trzcinniczki stwierdzone w 2019 r. na Śląsku to dwa młode ptaki chwytane w dniach 21 i 22.10 na zb. Bukówka (P. Grochowski i in.). Są to być może najpóźniejsze stwierdzenia poprawnie oznaczonych do gatunku trzcinniczek na Śląsku. Istnieją wprawdzie późniejsze obserwacje ptaków, które najprawdopodobniej mogły być trzcinniczkami – np. 16 i 19.11.2012 obserwowano takiego osobnika w Marcinkowicach, pow. wrocławski (K. Ostrowski; Obserwacje faunistyczne 2013) jednak bez dobrej dokumentacji i cech biometrycznych

nie sposób wykluczyć innych gatunków z rodzaju *Acrocephalus*.

Obserwacje dużych stad

Bernikla kanadyjska *Branta canadensis* jest na Śląsku gatunkiem rzadkim i z pewnością duża część obserwowanych w regionie osobników pochodzi z niewoli. Najczęściej spotyka się na Śląsku pojedyncze ptaki towarzyszące innym gatunkom gęsi. Rzadko notowano mniejsze grupy do kilku ptaków, np. 6 ptaków widziano 10.10.2014 w Goczałkowicach-Zdroju (ornitho 2020). Prawdopodobnie rekordowe stado na Śląsku zaobserwowano w 2019 r. – w dniu 9.12 widziano 15 ptaków przelatujących nad stawami Rontok, pow. pszczyński (A. Wuwer). Największe koncentracje bernikli kanadyjskiej w Polsce obserwowane są na ich stałym zimowisku na Żuławach Wiślanych, gdzie w ostatnich latach notowano stada do 1860 os. (Chodkiewicz i in. 2020).

Stawy rybne w dolinie Baryczy są regularnym miejscem koncentrowania się dużych stad **nurogęsi *Mergus merganser***. Prawdopodobnie rekordową dla Śląska liczebność stwierdzono 10.11 na stawach Ruda Sułowska, gdzie naliczono aż 2324 os. (W. Lenkiewicz). Poprzedni rekord liczebności padł na stawach Jamnik 21.11.2014 i wynosił 2200 os. (W. Lenkiewicz; Obserwacje faunistyczne 2015). Również zimą dolina Baryczy skupia dużą część populacji niełęgowej nurogęsi. W dniu 13.01.2019 na stawach Radziądz naliczono 1035 os., co stanowiło 23% populacji zimującej w tym roku na Śląsku (Grochowski i in. 2019).

W 2019 r. wykazano największe dotąd stado **mornela *Charadrius morinellus***

na Śląsku. 25.08 zaobserwowano koncentrację 35 ptaków w Zabłociu, pow. średzki (A. Kąkol, M. Szeruga, M. Rejniak). Było to jednocześnie największe stado odnotowane w 2019 r. w Polsce (Beuch i in. 2021). Rekordowe stada w kraju liczyły 79 i 88 ptaków (Stawarczyk i in. 2017). Inne duże stado w 2019 r. w regionie zaobserwowano w Woźnikach, pow. lubliniecki – 30.08 widziano tam 23 mornele (A. Ochmann, R. Gwóźdź).

Wiosną 2019 r. na stawach Potasznia S, w dolinie Baryczy, stwierdzono duże koncentracje **batalionów *Calidris pugnax***. W dniu 24.04 stwierdzono tam 1030, a 25.04 – 1090 os. (G. Orłowski). Były to jedne z większych stad stwierdzonych dotąd na Śląsku. W XX w. największe wiosenne stada były obserwowane również na stawach w dolinie Baryczy, gdzie mak-

symalnie notowano do 455 ptaków (Dyrcz i in. 1991), a prawdopodobnie największe regionalne stado liczyło ok. 1300 os. widzianych 13.04.1991 na stawach Gołysz w Dolinie Górnej Wisły (J. Kohut; Obserwacje faunistyczne 1992). Największe stada batalionów w Polsce widywane są w dolinach zalewowych rzek, szczególnie Biebrzy i Narwi, gdzie widuje się nawet ponad 13 000 os. (Tomiałojć i Stawarczyk 2003).

Mewa siodłata *Larus marinus* obserwowana jest regularnie na wybrzeżu Bałtyku i w pasie Polski północnej. Na Śląsku jest gatunkiem rzadkim, choć stwierdzanym corocznie. Zwykle widuje się tu pojedyncze osobniki, dlatego stwierdzenie trzech ptaków 13.12 na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski) jest zapewne największą stwierdzoną koncentracją tego gatunku

Fot. 3. Stado 8 bernikli rdzawoszyich *Branta ruficollis* obserwowane w listopadzie 2019 r. w okolicach Toszka na Górnym Śląsku (fot. G. Sobczak)

Photo 3. The flock of 8 Red-necked Geese, Toszek, Upper Silesia, November 2019

w regionie. Ptaki były w trzech kategoriach wiekowych – osobnik pierwszorooczny, osobnik w szacie subad. oraz ptak dorosły.

W dniu 28.11 na Zb. Otmuchowskim stwierdzono 10 **nurów rdzawoszyich *Gavia stellata*** (M. Zawadzki, T. Tańczuk, M. Kowalski). Jest to wprawdzie najwyższa liczebność odnotowana dla tego gatunku na Śląsku, ale stada tej wielkości odnotowano w regionie co najmniej dwukrotnie – 27.11.1994 na Zb. Mietkowskim i 29.11–2.12.2002 na zb. Świerklaniec (Czapulak i Orłowski 2008). Nur rdzawoszyi nie tworzy w regionie tak dużych stad jak nur czarnoszyi *G. arctica*, obserwowany czasem w liczbie nawet kilkuset osobników (Czapulak i Orłowski 2008).

Kolejny rok z rzędu na stawach w dolinie Baryczy zanotowano bardzo duże stado **bocianów czarnych *Ciconia nigra***. W dniu 22.08 na stawach Sanie widziano 57 os. (W. Lenkiewicz). Jest to prawdopodobnie jedna z większych koncentracji w XXI w. w regionie. W 2018 r. maksymalna liczebność wynosiła 42 osobniki na stawach Stawno (W. Lenkiewicz; Obserwacje faunistyczne 2019). Większe liczebności notowano tu jednak pod koniec XX w., nawet do 71 os. (J. Witkowski, Obserwacje faunistyczne 1994).

W dniu 29.08 nieopodal miejscowości Kietrz na Płaskowyżu Głubczyckim zaobserwowano wspólne noclegowisko 65 **błotniaków stawowych *Circus aeruginosus*** oraz 9 **błotniaków łąkowych *C. pygargus*** (M. Nagler, Wnuk). Ptaki krążyły wspólnie i obniżały lot nad polem uprawnym w godzinach późnowieczornych. Jest to z pewnością jedna z większych koncentracji noclegowych w regionie, a być

może również i w Polsce. Badania noclegowisk błotniaków na Lubelszczyźnie w latach 2003–2005 wykazywały liczebności 1–23 os. (Kitowski 2007).

Obserwacje gatunków rzadkich

W roku 2019 dokonano rekordowej liczby obserwacji **bernikli rdzawoszyjej *Branta ruficollis*** w Polsce, z czego duża część (23%) miała miejsce na Śląsku (Beuch i in. 2021). Najbardziej intensywny nalot odbył się jesienią i zimą 2019/2020. Dokładniejsze określenie liczby stwierdzeń jest bardzo trudne z powodu przemieszczenia się tych samych ptaków lub całych stad na większe odległości. Np. na Górnym Śląsku przebywało w październiku i listopadzie co najmniej 15–17 os. Ptaki te przemieszczały się po całym województwie śląskim. Najliczniej obserwowano je w dolinie górnej Odry (9–11 os. 19.10–16.11 na stawach Łęczczok i Wielikąt; M. Janosz, R. Kruszyk i in.) i w okolicach zb. Dzierżno Duże (do 8 os. 17.11 pod Toszkiem, pow. gliwicki; G. Sobczak) (fot. 3). Były to największe koncentracje dokonane do tej pory w regionie.

Jednym z rzadszych gatunków gęsi obserwowanych obecnie na Śląsku jest **gęś zbożowa *Anser fabalis*** (wydzielona niedawno jako odrębny gatunek). Rocznie odnotowuje się zwykle pojedyncze stwierdzenia tego gatunku, najczęściej 1–2 os. W 2019 r. zaobserwowano ten gatunek trzykrotnie – 17.02 jeden os. na Zb. Otmuchowskim (W. Miczajka i in.), 2.11 – 5 ptaków na stawie Rudym w Dolinie Baryczy oraz 21.12 – jeden ptak na stawach Radziądz (W. Lenkiewicz). Na uwagę zasługuje też stwierdzenie stada aż 5 ptaków.

Edredon *Somateria mollissima* to najrzadsza tzw. „morska kaczka” obserwowana na śródlądziu Polski. Na Śląsku spotykana sporadycznie, średnio co 2–3 lata i są to za zwyczaj pojedyncze stwierdzenia (KAŚ 2020). W 2019 r. zaobserwowano dorosłego samca edredona 16.02 na stawie Rudy w Dolinie Baryczy (A. Kuźnia).

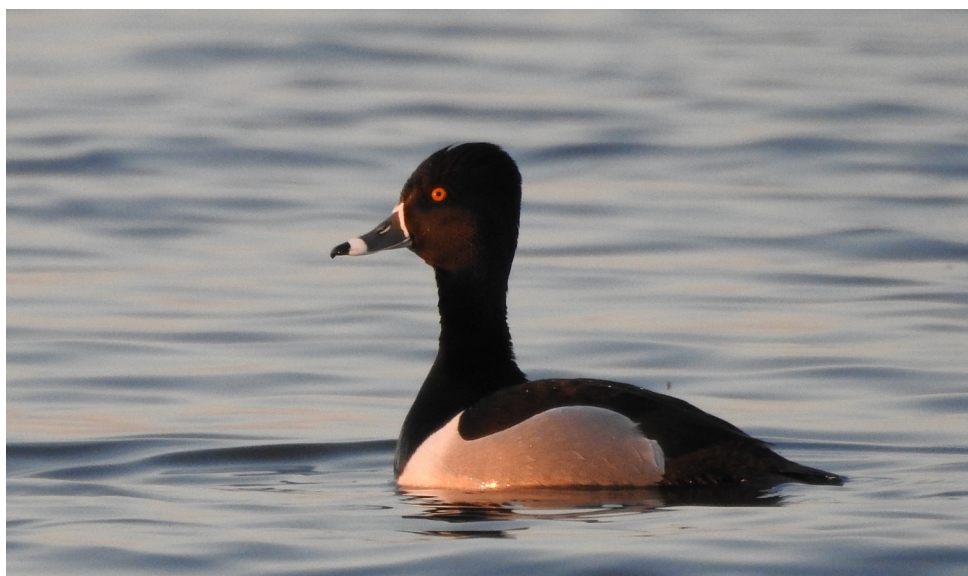
W dniach 18–19.04 na Zb. Mietkowskim obserwowano samca **czerniczki *Aythya collaris*** (G. Orłowski i in.) (fot. 4). Było to piąte stwierdzenie tego północnoamerykańskiego gatunku na Śląsku i 12 dla Polski (Komisja Faunistyczna 2020).

Innym nearktycznym gatunkiem ptaka obserwowanym w 2019 r. na Śląsku był **szlamiec długodzioby *Limnodromus scolopaceus***. W dniach 15–26.09 obserwowano młodego ptaka na stawach Radziądz w Dolinie Baryczy (W. Lenkiewicz i in.) (fot. 5). Było to pierwsze stwierdzenie

dla Śląska i trzecie dla Polski (Stawarczyk i in. 2017).

Wydrzyk tęposterny *Stercorarius pomarinus* jest rzadkim gatunkiem na Śląsku, obserwowanym średnio co 3–4 lata, zwykle jedno, dwa stwierdzenia w roku. Maksymalnie dokonywano 4 obserwacji w ciągu roku w latach 2014 i 2016. Na początku października dokonano w ciągu pięciu dni trzech obserwacji pojedynczych młodych wydrzyków tęposternych. 5.10 widziany był na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski), 6.10 jeden ptak migrował nad miejscowością Pobiedna, pow. lubański (K. Struś), a 9.10 widziano ptaka na Zb. Otmuchowskim (A. Kuźnia) (fot. 6).

W 2019 r. dokonano na Śląsku sześciu stwierdzeń **orlicy *Ichthyaetus ichthyetus***. Większości obserwacji dokonano w sierpniu i wrześniu, a dwóch zimą. W dniu 26.01 widziano ptaka w 3 roku

Fot. 4. Piąta dla Śląska czerniczka *Aythya collaris* obserwowana na Zb. Mietkowskim w kwietniu 2019 r. (fot. J. Słowikowski)

Photo 4. Fifth Silesian Ring-necked Duck, Mietkowski reservoir, April 2019

Fot. 5. Pierwszy na Śląsku szlamiec długodzioby *Limnodromus scolopaceus* stwierdzony we wrześniu 2019 r. na stawach Radziądz (G. Sobczak)

Photo 5. First for Silesia Long-billed Dowitcher, Radziądz fish-ponds, September 2019

Fot. 6. Wydrzyk tęposterny *Stercorarius pomarinus* widziany w październiku 2019 r. na Zb. Otmuchowskim (fot. A. Kuźnia)

Photo 6. Pomarine Skua, Otmuchów reservoir, October 2019

życia w Opolu (Ł. Berlik, M. Kuśnierz, M. Kowalski), a pojedyncze pierwszorzeczne ptaki obserwowano: w dniach 8.08–1.09 na Zb. Mietkowskim (G. Orłowski), 10–12.08 na stawach Stawno i w Rudzie Żmigrodzkiej (W. Lenkiewicz), 6–8.09. na stawach Harmężę, pow. oświęcimski (J. Betleja), 28.09 na stawach Sulików, pow. będziński (J. Betleja), 4.12 – na Zb. Goczałkowickim (Komisja Faunistyczna 2020). Wcześniej 6–7 stwierdzeń w jednym roku dokonano tylko w 2017 r. W latach 2000–2015 na Śląsku obserwowano orlicę zwykle 1–2 razy w roku.

Rok 2019 był kolejnym rokiem z rzędu z dużą liczbą obserwacji **rybitwy popielatej** *Sterna paradisaea*. Dokonano tym razem rekordowych 5 stwierdzeń – czterech wiosną i jednej jesienią. 27.04 dwa dorosłe ptaki widziano na stawach Jamnik

w Dolinie Baryczy (G. Orłowski, W. Lenkiewicz), 29–30.04 i 12–15.05 – po jednym dorosłym przebywało na Zb. Mietkowskim, (G. Orłowski), 22.05 jeden ptak był widziany ponownie na stawach Jamnik (G. Orłowski), a 20.10 młodego obserwowano na stawach Wielikąt (Z. Wnuk).

W 2019 r. dokonano dwóch zimowych obserwacji pojedynczych osobników **lodowca** *Gavia immer*. 12–13.01 dorosły obserwowany był w rez. przyrody Stawy Miłlickie w Dolinie Baryczy (B. Smyk i in.), natomiast od 10.11 młody ptak próbował przezimować na zb. Pogoria III i zb. Kuźnica Warężyńska w Dąbrowie Górniczej (E. Paprzycka i in.) (fot. 7). Osobnik ten obserwowany był do 6.01.2020 (Komisja Faunistyczna 2020). Do końca 2019 r. stwierdzono lodowca na Śląsku co najmniej 22 razy. Obserwuje się go nie

Fot. 7. Młody lodowiec *Gavia immer* stwierdzony w listopadzie 2019 r. na zb. Pogoria III (fot. R. Gwóźdź)

Photo 7. Immature Great Northern Loon, Pogoria III reservoir, November 2019

co roku i są to zazwyczaj tylko pojedyncze obserwacje. Dwa stwierdzenia w jednym roku zdarzają się rzadko – do tej pory tylko w 2002 i 2016 r. Na uwagę zasługuje również fakt, że obu obserwacji dokonano zimą. Do 2015 r. w całej Polsce odnotowano zaledwie 4 zimowe obserwacje lodowca (Stawarczyk i in. 2017).

Czapla biała *Ardea alba* jest gatunkiem, którego krajowa populacja lęgowa w ostatnich 20 latach dynamicznie się rozwija. Większość czaplińców znajduje się obecnie w Polsce wschodniej i północno-wschodniej, natomiast do lęgów na południu kraju dochodzi wyjątkowo i są to zwykle efemeryczne przypadki (Zbyryt 2019). Na Śląsku, prócz historycznego lęgu pary pod Głogowem w 1863 r. oraz próby lęgu w 1978 r. na stawach Stawno (Dyrcz i in. 1991), gatunek ten nadal się nie gnieździ. Nadzieją na odmianę jej statusu w regionie była obserwacja dwóch par czapli białych, które 22.05 budowały gniazda i tokowały na trzcinowej wyspie na jednym ze stawów w kompleksie Wielikąt, pow. wodzisławski. Do lęgów jednak najprawdopodobniej nie doszło, a ptaki opuściły stanowisko (Beuch 2019).

Rok 2019 obfitował w obserwacje **czapli purpurowej** *Ardea purpurea*. Dokonano aż 7 stwierdzeń pojedynczych ptaków. 4.05 widziano jednego imm. na Wyspie Bolko w Opolu (M. Zawadzki), 29.05 niedojrzały osobnik przelatujący nad stawami Rębiszów, pow. lwówecki (T. Maszkało), 1.06 widziano dorosłego na stawach Mnich, pow. cieszyński (M. Karetta), w dniach 1–11.06 na stawach Rontok, pow. pszczyński (A. Sojka, A. Wuwer), 29.06 widziano drugorocznego ptaka na stawach Ochaby Małe, pow. cieszyński (M. Kar-

peta), w dniach 26–29.07 młody obserwowany był w Chełmie Śląskim, pow. biełuńsko-lędziński (P. Łagosz, M. Karetta, M. Palka), a 4.09 młody ptak widziany był w Goli Świdnickiej, pow. świdnicki (T. Zarzycki). Czapla purpurowa jest na Śląsku obserwowana niemal corocznie, zwykle do 3 razy w roku.

Sęp płowy *Gyps fulvus* jest w regionie gatunkiem rzadkim, obserwowanym regularniej dopiero od ok. 10 lat. Widuje się zwykle przelatujące osobniki. W dniu 17.07 pracownik Miejskiego Przedsiębiorstwa Gospodarowania Odpadami w Sosnowcu sfotografował żerującego na składowisku odpadów jednego ptaka w szacie subad. (A. Stalmaski). Było to 17 stwierdzenie sępa płowego w granicach Śląskiego Regionu Ornitologicznego.

W dniach 12–13.04 w Kondratowicach, pow. strzebiński obserwowano drugorocznego **kaniuka** *Elanus caeruleus* (Ł. Jankielaszek i in.) (fot. 8). Było to pierwsze stwierdzenie tego południowego gatunku na Śląsku i dopiero piąte w Polsce. Wiosną 2019 r. nastąpił nalot kaniuków w środkowej Europie, czego odzwierciedleniem były aż trzy obserwacje w Polsce, w tym opisywane tu stwierdzenie ze Śląska (Komisja Faunistyczna 2020).

Najwięcej obserwacji **gadożera** *Circus gallicus* dokonuje się we wschodniej części Polski, głównie na Lubelszczyźnie, Podlasiu i Podkarpaciu (Stawarczyk i in. 2017). Na Śląsku jest to gatunek bardzo rzadki, obserwowany niecorocznie, zwykle 0–1 stwierdzenia. W 2019 r. stwierdzono gadożera dwukrotnie. 18.04 widziano migrującego ptaka w Tychach (I. Oleksik), a 27.09 dorosły ptak był obserwowany w Mokrej w pow. prudnic-

Fot. 8. Pierwszy dla Śląska kaniuk *Elanus caeruleus* widziany w kwietniu 2019 r. w Kondratowicach na Dolnym Śląsku (fot. K. Ostrowski)

Photo 8. First Silesian Black-shouldered Kite, Kondratowice, Lower Silesia, April 2019

Fot. 9. Gadożer *Circaetus gallicus* obserwowany we wrześniu 2019 r. w Mokrej na Opolszczyźnie (fot. M. Zawadzki)

Photo 9. Short-toed Eagle, Mokra, Opole Province, September 2019

kim (M. Zawadzki, M. Aleksandrowicz) (fot. 9). Były to 22 i 23 stwierdzenie w regionie.

W 2019 r. stwierdzono lęg **puszczyka uralskiego** *Strix uralensis* w Nadleśnictwie Katowice (Wąsiński i in. 2019). Lotności dożyły co najmniej dwa pisklęta z tego lęgu. Był to trzeci przypadek lęgu tej sowy w granicach regionu oraz pierwszy współczesny lęg poza górami. Pierwszy lęg odnotowano w Pankowie pod Świdnicą w 1909 r. (Dyrz i in. 1991), a w 2007 r. znaleziono gniazdo w powiecie bielskim na przedgórzu Beskidu Śląskiego (Wąsiński i in. 2019). Głównym obszarem zasiedlanym przez puszczyka uralskiego w Polsce są Karpaty. Tamtejsza populacja wykazuje w ostatnich kilku dekadach wyraźny wzrost liczebności połączony z ekspansją na wcześniej niezasiedlane obszary, w tym właśnie na terenie Beskidu Śląskiego (Kajtoch i Kociuba 2016). Efektem tego są coraz częstsze obserwacje niełęgowych osobników na Śląsku oraz opisywane współczesne przypadki lęgów.

Międzygatunkowe mieszańce są w świecie ptaków zjawiskiem powszechnie znanym (McCarthy 2007). Niektóre gatunki tworzą pary mieszane zdecydowanie rzadziej i nie wszystkie ich lęgi kończą się sukcesem. Jest tak w przypadku **dzięcioła zielonego** *Picus viridis* i **dzięcioła zielonosiwego** *P. canus*, u których pary mieszane najczęściej rozpadają się na etapie zalotów (inny behavior) lub kopulacji (różnica w rozmiarach) (Ławicki i in. 2015). Mieszańce tych gatunków obserwowane są więc bardzo rzadko. W Polsce opisano tylko 8 takich przypadków, z czego dwa na Śląsku (Beuch 2012, Ławicki i in. 2015). Kolejnej obserwacji do-

konano w 2019 r. – w dniu 6.03 sfotografowano samca w Kluczborku (E. Sierpina).

W dniu 23.06 w Masywie Śnieżnika obserwowano i udokumentowano samicę **dzięcioła trójpalczastego** *Picoides tri-dactylus* (W. Grzesiak). Jest to prawdopodobnie dopiero trzecia obserwacja gatunku w XXI w. w polskiej części Sudetów. W 2007 r. sfotografowano jednego ptaka na Śnieżniku, a w 2008 r. widziano samicę w Górach Izerskich (J. Błaszczak). Po czeskiej stronie Sudetów gatunek jest regularnie obserwowany dopiero od niedawna. W 2010 r. stwierdzono występowanie populacji lęgowej w mezoregionie Wysoki Jesionik, nieopodal Masywu Śnieżnika (Souček 2010). Pierwszy lęg w czeskich Karkonoszach stwierdzono dopiero w 2010 r., a populację w latach 2012–2014 oszacowano już na 7–11 par. Prawdopodobnie ptak ten gniazduje w Sudetach od dawna, ale z powodu bardzo niskiej liczebności był tu przeoczany (Flo-usek i in. 2015). Nie można wykluczyć, iż również po polskiej stronie gór dochodzi do lęgów dzięciołów trójpalczastych, jednak potwierdzenie tego wymagałoby przeprowadzenia specjalnie ukierunkowanych poszukiwań gatunku.

Pomimo regularnych ostatnio pojawów **pasterza** *Pastor roseus* w Polsce (Stawarczyk i in. 2017), na Śląsku pozostaje on gatunkiem spotykanym niezwykle rzadko. Od 1901 r. stwierdzono go raptem 6 razy, w tym tylko raz w XXI w. (Smyk i Stawarczyk 2015). W 2019 r. dokonano siódmego stwierdzenia gatunku w regionie – dorosłego ptaka obserwowano 23.06 w Niezdarze, pow. tarnogórski (J. Soska, U. i P. Patyk).

Fot. 10. Płochacz halny *Prunella collaris* obserwowany w kwietniu 2019 r. w masywie Ślęży (fot. M. Sęk)

Photo 10. Alpine Accentor, Ślęża massif, April 2019. A rare record outside the mountains

Płochacz halny *Prunella collaris* występuje na Śląsku przede wszystkim w Karkonoszach. Poza sezonem lęgowym notowano jego pojawy również w innych stanowiskach w Sudetach – np. w Masywie Śnieżnika czy Górach Izerkich. W dniach 13–14.04 obserwowano jednego osobnika na szczycie masywu Ślęży, pow. wrocławski (M. Sęk) (fot. 10). Jest to prawdopodobnie jedyna obserwacja płochacza halnego na Śląsku poza Sudetami. Ptak ten jest w Polsce obserwowany poza środowiskiem górskim niezwykle rzadko. Dokonano co najmniej czterech takich obserwacji, z czego najbardziej oddaloną od najbliższych lęgowisk jest ta z 11.05.2013 z Puszczy Barlineckiej na Pomorzu Zachodnim (Koitka 2013).

Świergotek nadmorski *Anthus petrosus* jest nielicznym gatunkiem przelotnym i zimującym na polskim wybrzeżu Bałtyku, natomiast w głębi lądu jest obserwowany bardzo rzadko. Do 2015 r. stwierdzono go na śródlądziu Polski 37 razy (Stawarczyk i in. 2017). W dniu 29.10 obserwowano jednego osobnika na stawach Wielikąt, pow. wodzisławski (S. Beuch). Było to 9 stwierdzenie świergotka nadmorskiego na Śląsku.

W 2019 r. wykazano na Śląsku rekordowe 12 stwierdzeń **pliszki cytrynowej** *Motacilla citreola*. Wiosną (od kwietnia do maja) nastąpił wyraźny nalot gatunku na Polskę (Beuch i in. 2021), który wyraźnie objął również region śląski. Dokonano wtedy 10 stwierdzeń, a dwóch pozostałych

jesienią i zimą (więcej o tym w dziale Obserwacje fenologiczne). Od 1995 r. pliszka cytrynowa była obserwowana corocznie, zwykle od 1 do 3 spotkań w roku. Częstość spotkań wzrosła w ciągu ostatnich kilku lat. Wcześniej najwięcej obserwacji (8) dokonano tu w 2013 r. Wiosenny naloł pliszki cytrynowej w 2019 r. nie znalazł odzwierciedlenia we wzroście liczby par lęgowych. Gniazdowała prawdopodobnie tylko jedna para w Dąbrowie Górniczej (R. Gwóźdź). Samica z tej pary, będąca prawdopodobnie mieszańcem z pliszką żółtą *M. flava*, legła się na tym stanowisku również w 2018 r. (Obserwacje faunistyczne 2019).

Wiosna 2019 r. obfitowała również w obserwacje „**pliszki tundrowej**” *M. f. thunbergi*. Odnotowano co najmniej 17 stwierdzeń samców wykazujących cechy fenotypowe tego podgatunku. Ptaki obserwowano między 21.04 a 24.05, zazwyczaj pojedynczo. W dwóch przypadkach obserwowano niewielkie stadka – 5 samców 4.05 na zb. Raduszec, pow. krośnieński (P. Czechowski) oraz 6 samców 14.05 w Bytomiu (S. Beuch). W latach 2012–2018 stwierdzano pliszki tundrowe od 3 do 12 razy w roku (Obserwacje faunistyczne 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018).

Warto również zwrócić uwagę na gatunki pojawiające się w regionie dość regularnie, a których stwierdzeń w 2019 r. nie odnotowano. Były to: **płatkonóg płaskodzioby** *Phalaropus fulicarius*, **wydrzyk długosterny** *Stercorarius longicaudus* (drugi rok z rzędu) i **poświerka** *Calcarius lapponicus*.

Przygotowali:
Szymon Beuch, Radosław Gwóźdź

Summary

In 2019 two new species for the Silesian Ornithological Region – Long-billed Dowitcher *Limnodromus scolopaceus* and Black-shouldered Kite *Elanus caeruleus* were recorded. Other interesting findings were: the 5th record of Ring-necked Duck *Aythya collaris*, 7th record of Rosy Starling *Pastor roseus* in present times and 9th record of Rock Pipit *Anthus petrosus*. Worth noticing are also: the first breeding attempt after 40 years by Great White Egret *Ardea alba* and the 3rd breeding case of Ural Owl *Strix uralensis*.

At the end of 2019 r. the checklist of birds of the Silesian Ornithological Region comprised 387 species.

Literatura

- Beuch S.** 2012. Obserwacje mieszańca dzięciołów zielonego *Picus viridis* i zielonosiwego *Picus canus* w Bytomiu oraz przegląd literatury dotyczącej hybrydyzacji tych gatunków. Ptaki Śląska 19: 119–126.
- Beuch S.** 2019. Pierwsza od ponad 40 lat próba lęgu czapli białej *Ardea alba* na Śląsku. Ptaki Śląska 26: 136–139.
- Beuch S., Chodkiewicz T., Ławicki Ł., Wylegała P., Cymbała R., Czechowski P., Czyż S., Dębowski P., Dylak A., Grygoruk G., Guzik W., Jankowski K., Kajzer Z., Matyjasiak Ł., Smyk B., Wężyk M., Sikora A.** 2021. Kartoteka Rzadkich Ptaków w Polsce w roku 2019 – gatunki nielęgowe. Ornis Pol. 62: 210–242.
- Czapulak A., Orłowski G.** 2008. Występowanie nura rdzawoszyjnego *Gavia stellata* i nura czarnoszyjnego *G. arctica* na Śląsku. Ptaki Śląska 17: 19–27.
- Chodkiewicz T., Ławicki Ł., Wylegała P., Beuch S., Aftyka S., Czechowski P., Czyż S., Dębowski P., Dylak A., Grygoruk G., Jankowski K., Kajzer Z., Matyjasiak Ł., Smyk B., Wężyk M., Sikora A.** 2020. Kartoteka Rzadkich Ptaków w Polsce w roku 2018 – gatunki nielęgowe. Ornis Pol. 61: 153–193.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J.** 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków, Wrocław
- Flousek J., Gramsz B., Telenský T.** 2015. Ptaki Karkonoszy – atlas ptaków lęgowych 2012–2014. Správa KRNAP Vrchlabí, Dyrekcja KPN Jelenia Góra.
- Grochowski P., Beuch S., Czechowski P., Betleja J., Smyk B.** 2016. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w latach 2011–2016. Ptaki Śląska 23: 79–109.
- Grochowski P., Betleja J., Czechowski P., Smyk B.** 2019. Zimowanie ptaków wodnych na Śląsku w roku 2019. Ptaki Śląska 26: 155–161.
- Kajtoch Ł., Kociuba M.** 2016. Puszczyk uralski *Strix uralensis*. W: Wilk T., Bobrek R., Pękowska-Król A., Neubauer G., Kosicki J. Z. (red.). Ptaki polskich Karpat – stan, zagrożenia, ochrona. OTOP, Marki.
- KAŚ 2020.** <http://www.kas.ptakislaska.org/kartoteka.php>. Dostęp w dniu: 25.03.2020.
- Kitowski I.** 2007. The Roost and Roosting Behaviour of Eurasian Marsh Harriers *Circus aeruginosus* During Autumnal Migration in Eastern Poland. Pakistan Journal of Biological Sciences. 10: 734–740.
- Koitka M.** 2013. Pierwsze stwierdzenie płochacza halnego *Prunella collaris* na Pomorzu. Ptaki Pomorza 4: 142–144.
- Komisja Faunistyczna 2020.** Rzadkie ptaki obserwowane w Polsce w roku 2019. Ornis Pol. 61: 117–142.
- Ławicki Ł., Cofta T., Beuch S., Dmoch A., Sikora A., Aftyka S., Czechowski P., Bocheński M., Sieczak K., Mazgaj S.** 2015. Identification and occurrence of hybrids Grey-headed x European Green Woodpecker in Poland. Dutch Birding. 37: 215–228.
- McCarthy E.** 2007. Handbook of Avian Hybrids of the World. University Press, Oxford.
- Obserwacje faunistyczne 1992.** Obserwacje faunistyczne. Ptaki Śląska 9: 91–100.
- Obserwacje faunistyczne 1994.** Obserwacje faunistyczne. Ptaki Śląska 10: 127–140.
- Obserwacje faunistyczne 1998.** Obserwacje faunistyczne. Ptaki Śląska 12: 165–190.
- Obserwacje faunistyczne 2013.** Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2012. Ptaki Śląska 20: 110–169.
- Obserwacje faunistyczne 2014.** Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2013. Ptaki Śląska 21: 162–218.
- Obserwacje faunistyczne 2015.** Faunistycznie ważne obserwacje ptaków na Śląsku w roku 2014. Ptaki Śląska 22: 192–249.

- Obserwacje faunistyczne** 2016. Najważniejsze obserwacje awifaunistyczne na Śląsku w roku 2015. Ptaki Śląska 23: 189–199.
- Obserwacje faunistyczne** 2017. Najważniejsze obserwacje awifaunistyczne na Śląsku w roku 2016. Ptaki Śląska 24: 153–172.
- Obserwacje faunistyczne** 2018. Najważniejsze obserwacje awifaunistyczne na Śląsku w roku 2017. Ptaki Śląska 25: 168–188.
- Obserwacje faunistyczne** 2019. Najważniejsze obserwacje awifaunistyczne na Śląsku w roku 2018. Ptaki Śląska 26: 162–177.
- Ornitho** 2020. <https://www.ornitho.pl>. Dostęp w dniu: 25.03.2020.
- Shirihai H., Svensson L.** 2018. Handbook of Western Palearctic Birds. Passerines: Larks to Warblers. Volume I. Helm, Bloomsbury Publishing, London. ss. 180–184.
- Souček J.** 2010. Datlík tříprstý (*Picoides tridactylus*) v Hrubém Jeseníku. Sylvia 46: 157–161.
- Stawarczyk T., Cofta T., Kajzer Z., Lontkowski J., Sikora A.** 2017. Rzadkie ptaki Polski. Studio B&W Wojciech Janecki, Sosnowiec.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T.** 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Tumiel T., Grygoruk G., Sikora A.** 2020. Pierwsze próby zimowania rybitwy białowąsej *Chlidonias hybrida* w Polsce na tle jesiennych obserwacji gatunku. Ornis Pol. 61: 62–67.
- Wąsiński M., Gwóźdź R., Beuch S.** 2019. Trzeci lęg puszczyka uralskiego *Strix uralensis* w Śląskim Regionie Ornitologicznym. Ptaki Śląska 26: 140–144.
- Wuczyński A., Kołodziejczyk P.** 2013. Granice Śląskiego Regionu Ornitologicznego. Ptaki Śląska 20: 170–180.
- Zbyryt A.** 2019. Numbers and distribution of breeding population of the Great Egret *Ardea alba* in Poland. Ornis Pol. 60: 235–244.